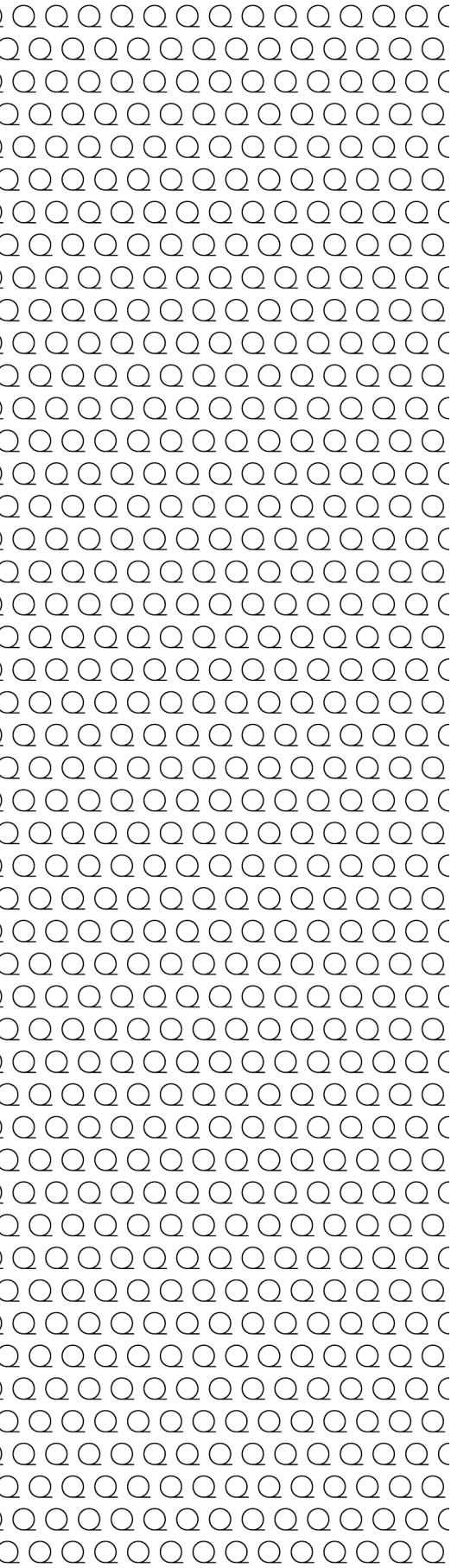

Cartografia de l'essencial

Guillem Turró Ortega | Francesc Torralba
| Ignasi Boada | Begoña Román Maestre
| Josep M. Mallarach | Ramon Prat i Pons
| Carles Armengol | Eduard Sala Paixau |
Bernat Sellarès | Ignasi M. Fossas

QÜESTIONS DE VIDA CRISTIANA

#270 | AGOST 2021
TERCERA ÈPOCA

El retorn de l'economia a la casa primigènia

Bernat Sellarès

Gerent de la Facultat de Filosofia (URL - Ateneu Universtari Sant Pacià). Professor d'Història del Pensament Econòmic i Polític (UAB i URL). Coordinador i participant d'Economy of Francesco.

101

Després d'obrir els ulls, vaig veure com en Dersú havia fet llenya, havia recollit escorces i ho havia deixat tot dins la cabana.

Vaig pensar que hi volia calar foc i vaig mirar de dissuadir-lo d'aquest propòsit. Però, en lloc de respondre'm, va demanar-me un pessic de sal i un grapat d'arròs. Vaig tenir interès a saber què en volia fer i vaig ordenar que li donessin el que havia demanat. El gold, curiosament, va embolicar amb escorça uns llumins i, separadament, la sal i l'arròs, i va penjar el paquet dins la cabana. Després va arreglar l'escorça del cobert des de fora i començà a preparar-se per marxar.

—Creus de debò que tornaràs aquí? —vaig preguntar al gold. Ell va fer que no amb el cap. Llavors vaig preguntar-li per a qui deixava arròs, sal i llumins.

—*Altra persona vingui —respongué en Dersú—, trobi cabana, trobi llenya seca, trobi llumins, trobi menjar, no mori! [sic].*¹

La pandèmia de la covid-19 ha suposat un autèntic retorn a casa. En els països rics que ens ho hem pogut permetre, els confinaments ens han retornat al nucli essencial de l'economia: a l'*oikos*, la casa; ja que economia en el sentit etimològic del grec original *oikonomia* es refereix precisament a la destresa a l'hora d'administrar correctament una casa. És per això que en aquest retorn a la llar hem pogut veure amb més claredat que mai què és l'economia.

En els pitjors moments de la pandèmia, on poques persones podien treballar a causa de les restriccions de mobilitat, vam prendre consciència de la importància de tot treball per al manteniment d'aquesta «casa». Si el forner no podia fer pa, ens moríem de gana; si els escombriaires no recollien la brossa, vivíem en la immundícia; si els transportistes no podien conduir els seus camions, els béns més bàsics no arribaven.

Aquesta situació, inimaginable per qualsevol de nosaltres abans de l'esclat de la pandèmia, ens ha revelat que l'economia no és quelcom complex que només comprenen uns pocs tècnics financers o els grans governants, sinó que és la nostra habilitat personal i col·lectiva per procurar-nos la base material sobre la qual es desenvolupa la vida. Així, tant una directiva d'una gran empresa com un pare que dona el sopar al seu fill són ecònoms, és a dir practiquen l'economia: posen en pràctica aquesta destresa que permet satisfer les nostres necessitats materials.

Confinats a casa nostra, també hem pogut adonar-nos que aquestes necessitats bàsiques que busca cobrir tot bon ecònom (és a dir menjar, dormir, rentar-se, etc.) no ocupen pas tot el nostre dia. Un cop hem menjat, dormit i rentat, queda temps per dedicar-se a d'altres ocupacions no econòmiques, com conversar, jugar, pregar, llegir o contemplar. Semblaria, doncs, que aquesta experiència ens podria haver mostrat l'economia com una terra sobre la qual creix la vida, i que un cop tenim la terra necessària (és a dir els

---

¹ Vladímir ARSÉNIEV, *Dersú Uzalà. Pel país de l'ussuri* (trad. Miquel Cabal), Sant Cugat del Vallès, Símbol, 2019, p. 49.

béns i els serveis que necessitem), no és necessari comptar amb més terra.

El cert és, però, que el discurs imperant a les nostres societats occidentals continua sent que l'economia ha de créixer *sempre*. En tenim un exemple ben clar en veure un president o un primer ministre alarmant-se quan el PIB (això és tots els productes i serveis produïts en un any) decreix respecte l'any anterior; o quan observem que la gran majoria d'empreses es fixen com a objectiu principal que la facturació sigui sempre superior a la de l'any anterior. Convivim amb una autèntica obsessió per produir i tenir més i més béns i serveis, tot i saber que, quan això és així, ens oblidem d'aquelles coses que estan més enllà de les nostres necessitats materials. En oblidem de parlar de manera profunda amb l'altre, de reservar temps per pregar o de gaudir escoltant una simfonia. És com si, corrent en aquesta carrera per l'acumulació de béns, perdessim de vista les coses que només són visibles quan ens aturem.

És més: aquesta obsessió pel creixement en l'àmbit microeconòmic o personal que fa perdre'ns les coses més valuoses de la vida deriva en problemes que ens afecten a tots quan ho considerem des d'un punt de vista macroeconòmic o general. Ja que aquesta set insaciable de creixement ens porta, en primer lloc, a degradar el planeta. És absurd pensar que podem créixer econòmicament de manera il·limitada quan sabem que els recursos són limitats; i potser pitjor encara, acumulant allò que no necessitem impedim que algú altre en faci ús. El deliri pel creixement econòmic il·limitat degrada l'entorn i priva les persones del que poden necessitar.

Conscient d'això, el maig de 2019 el Papa Francesc va escriure una carta dirigida a joves economistes i empresaris per iniciar un moviment anomenat Economy of Francesco (EoF). Els joves que van acudir a aquesta crida fa mesos que treballen en la principal missió que el papa els va encomanar: *reanimar* l'economia, donar-li una nova ànima. «Reanimar» l'economia no en el sentit de perpetuar aquesta ànsia insadollable de creixement econòmic, sinó en el de donar un esperit nou que condueixi de manera diferent les accions econòmiques.

L'obsessió pel creixement en l'àmbit personal fa perdre'ns les coses més valuoses de la vida i deriva en problemes que ens afecten a tots quan ho considerem des d'un punt de vista general.

103

Del treball d'aquests joves, n'ha sorgit un manifest que constitueix una veritable denúncia i que reclama canvis en la manera que tenim com a societat d'actuar econòmicament. Però potser més important que això és el fet que aquests joves es comprometen ells mateixos a ser el canvi que reclamen en l'àmbit econòmic. A portar aquest nou esperit a l'economia. Es comprometen a ser «cada vegada més sal i llevat per a l'economia de tots». ¿Què vol dir però ser *sal* i *llevat* en un sentit econòmic?

Considerem en primer lloc el llevat. El llevat és allò que fa créixer les coses. Podria semblar, doncs, que aquests joves estiguessin caient en el mateix error que esmentàvem anteriorment: el creixement il·limitat de l'economia. Aquest no és el cas, però, ja que la primera demanda del manifest és justament frenar el ritme de creixement. Demanen que «les grans potències mundials i les grans institucions econòmiques i financeres frenin la seva carrera per deixar respirar la Terra. La covid-19 ens ha fet frenar a tots sense haver-ho escollit. I quan hagi passat, hem de triar frenar «aquesta carrera desenfrenada que ofega la terra i les persones més dèbils que viuen a la Terra».²

Aquests joves es refereixen a ser llevat no perquè l'economia creixi, sinó perquè l'economia faci créixer. No volem ser un tipus de llevat com, per exemple, els especuladors financers, els quals busquen fer créixer el seu capital simplement comprant barat i venent car o, encara pitjor, venent barat i comprant car, ja siguin accions d'empreses o bons del tresor. Aquest tipus de llevat només cerca fer créixer una determinada quantitat monetària, sense cap mena d'interès en les repercussions que això pot tenir. L'exemple més escandalós el tenim en el cas del deute públic. Quan aquests especuladors pensen que un país tindrà dificultats a retornar un préstec, venen bons per recomprar-los més barats un cop n'hagi caigut el valor i embutxacar-se la diferència entre els dos preus. Actuant així, perverteixen el sentit dels mercats financers, ja que la finalitat d'aquests és procurar finançament a aquella empresa o aquell país que ho necessita, i no enriquir-se de manera oportunista sense tenir en consideració el perjudici que això suposa per a milions de ciutadans del país en qüestió.

---

² Manifest *Economy of Francesco*, petició primera. Recuperat 20 de març de 2021: <<https://francescoeconomy.org/final-statement-and-common-commitment/>>

En canvi, un inversor, fent aparentment el mateix que l'especulador, és el que esdevé veritable llevat. L'inversor destina també una quantitat de diners a comprar, per exemple, accions d'una empresa en la qual confia i vol participar dels seus beneficis. Amb els seus estalvis, és a dir, amb allò que li sobra i no necessita per al seu consum, aquest inversor aporta recursos a una empresa per tal que aquesta pugui, per exemple, invertir en nous processos productius o desenvolupar un nou producte. L'inversor esdevé veritable llevat perquè el seu objectiu no és tan sols fer créixer els seus diners, sinó amb els seus diners fer créixer: fer créixer el projecte en el qual creu, fer créixer professionalment les persones que treballen en aquest projecte, fer créixer allò que aquesta empresa aporta a la societat, és a dir el producte o servei que ofereix.

Ser llevat des d'aquest punt de vista implica deixar de comprendre l'economia com una pugna per maximitzar els recursos propis a costa d'un altre, per tal de reprendre una visió dels recursos com quelcom que, si jo no he d'utilitzar, he de posar a disposició d'aquells qui sí que ho necessiten o ho poden utilitzar; és a dir, abandonar l'actitud competitiva i agressiva predominant per una de generosa i amable, la qual pot anar des d'invertir amb sentit i consciència fins a la pura donació. Aquest és l'esperit d'una de les propostes dels joves d'EoF: que «s'activi una comunitat mundial de les tecnologies més avançades perquè fins i tot en països amb ingressos baixos es pugui realitzar una producció sostenible; que se superi la pobresa energètica —una font de disparitat econòmica, social i cultural— per aconseguir justícia climàtica».³ En definitiva, passar de competir a compartir.

De fet, és compartir i no competir allò que dona gust a la vida. I és per això que els joves d'EoF es comprometen, en segon lloc, a ser «sal» per a l'economia. Perquè de la mateixa manera que aquesta dona gust al menjar, ser sal és donar gust a la vida econòmica. La petició d'EoF en aquest sentit és que «les institucions nacionals i internacionals atorguin premis en suport a empresaris innovadors en el camp de la

L'inversor esdevé veritable llevat perquè el seu objectiu no és tan sols fer créixer els seus diners, sinó amb els seus diners fer créixer.

³ Manifest *Economy of Francesco*, petició segona.

sostenibilitat ambiental, social, espiritual i, per últim, però no menys important, directiva, ja que només si es replanteja la gestió de les persones dins de les empreses serà possible la sostenibilitat global de l'economia».⁴ Aquesta petició s'inscriu especialment en l'àmbit del treball perquè aquest és el que aporta més gust a la vida econòmica, ja que la gestió i el tracte amb les persones és el punt de més conflicte i, alhora, de més joia. Com en la lluita de Jacob amb l'àngel (Gn 32,23-31), tota relació humana és sempre ferida i benedicció; una saviesa molt lligada al sentit etimològic d'*autoritat*. En grec, per exemple, l'autoritat s'anomena *exousia*, on el prefix *ex* es refereix a 'treure fora, fer sorgir', i *ousia*, a la 'substància, essència'. Per tant, aquella persona amb veritable autoritat és aquella que sap treure el millor d'una persona i no aquella que s'imposa de manera «autoritària»; és aquella persona que aconsegueix fer sorgir les seves potencialitats i posar-les a disposició d'un projecte. Comprendre el treball no com a necessitat d'imposar-me a l'altre sinó com a oportunitat de fer-lo créixer, de descobrir allò que pot aportar, és sens dubte la sal que dona gust a les relacions laborals. Unes relacions que generen conflicte i ferida, però que l'esperit subjacent de desenvolupar la persona en pot fer brollar una benedicció.

Val a dir, però, que la sal no tan sols dona gust sinó que és també allò que conserva, que preserva els aliments de malmetre's, de corrompre's. És per aquest motiu que el manifest d'EoF és la declaració d'intencions d'unes noves generacions que no volen corrompre's ni corrompre. Potser l'àmbit acadèmic ha estat el que més ha contribuït a corrompre l'economia en les últimes dècades, degut a la proliferació de determinades idees de matriu neoliberal que descarten i menystenen els pobres. EoF reclama que «mai més s'utilitzin les ideologies econòmiques per ofendre i rebutjar els pobres, els malalts, les minories i els desafavorits de tota mena, perquè la primera ajuda a la seva indignació són el respecte i l'estima envers la seva persona». Des dels anys vuitanta, la ideologia neoliberal ha estat —i continua sent— el paradigma científic hegemònic en l'àmbit econòmic, la qual reafirma constantment el mer interès personal

⁴ *Manifest Economy of Francesco*, petició novena.

com a principal força motriu de l'economia. Contra aquesta òptica, que converteix la pobresa en responsabilitat dels pobres i els rics en ídols de la societat, el manifest afirma que «la pobresa no és una maledicció, sinó només una dissort, i és una responsabilitat dels que no són pobres».⁵

Un exemple de com aquestes idees econòmiques han corromput i poden malencaminar les persones en les seves accions econòmiques és un article de Frank, Gilovich i Regan publicat el 1993.⁶ En aquest, l'economista mostrava els resultats d'unes dinàmiques o jocs de cooperació que s'havien practicat en diferents grups d'estudiants. La conclusió a què arribava aquest estudi és que, davant d'un mateix problema que se'ls plantejava, els estudiants

d'Economia presentaven actituds més egoistes que estudiants d'altres camps com la sociologia: és a dir, es mostraven menys cooperatius. És una bona mostra de com determinades idees en el camp econòmic poden modificar el comportament o les accions de les persones, és a dir corrompre-les. En aquest cas concret, veiem com la idea que les persones només es guien per la satisfacció de les seves preferències individuals acaba modificant els valors de la persona.

Val a dir, però, que aquesta voluntat dels joves d'EoF de no corrompre ni corrompre's no s'inscriu només en el món acadèmic, sinó que també es fa extensiva al camp de l'economia pràctica. Quan parlem de corrupció acostumem a tenir en ment grans trames en l'administració pública o en grans empreses. Però el cert és que la corrupció econòmica es pot donar a una escala microeconòmica, és a dir, en la vida econòmica quotidiana de qualsevol persona. Un dels exemples més il·lustratius és el sector de l'habitatge i la propietat privada. Si seguim entenent que som propietaris en comptes de custodis, tal com denuncia el papa en la seva encíclica *Fratelli tutti* (§ 143), podem corrompre'ns fàcilment. Per exemple, una persona que es consideri propietària d'una casa vella pot, sense cap mena

La idea que les persones només es guien per la satisfacció de les seves preferències individuals acaba modificant els valors de la persona.

107

⁵ Manifest *Economy of Francesco*, petició quarta.

⁶ R. FRANK – T. GILOVICH – D. T. REGAN, «Does Studying Economics Inhibit Cooperation?», *Journal of Economic Perspectives* 7, issue 2 (1993), p. 159-171.

de remordiment, mantenir aquella casa desocupada i no fer-hi cap remodelació tot esperant que pugui de valor. En canvi, si aquesta mateixa persona es considera custodi en comptes de propietari, o bé arreglarà la casa per poder-hi viure ell o algun llogater, o senzillament la vendrà perquè algú en pugui fer ús. El custodi és aquell que assegura que els béns rebuts són posats a disposició de les persones i de les seves necessitats.

En el mateix sentit, el manifest es proposa que «les empreses i els bancs, especialment els grans i globalitzats, introduïxin un comitè d'ètica independent en la seva governança amb dret a veto en matèria de medi ambient, justícia i impacte sobre els més pobres». ⁷ Aquesta pràctica permetria assegurar que qualsevol institució econòmica estigués posada al servei de la societat i s'allunyés de la corrupció tot respectant les persones i el medi ambient. De fet, alguns dels coordinadors d'EoF ja formen part d'alguns comitès d'ètica d'empreses i d'institucions financeres, com és el cas d'Ètica SGR, una gestora de fons que inverteix només en capital d'empreses i deute públic de països que compleixen amb una sèrie de requisits ètics; no inverteixen, per exemple, en deute públic de països amb pena de mort. És més: la gestora mateixa participa en les juntes generals d'accionistes de les empreses en les quals inverteix per tal d'incidir de manera directa en la direcció de l'empresa i assegurar-ne així l'orientació ètica.

*

La pandèmia ens ha fet tornar a casa. I aquest retorn a la dimensió originària de l'economia, la casa, ens ha brindat una oportunitat immillorable per prendre consciència de les obsessions que imperen en el nostre sistema econòmic i del seu sense sentit. Un sistema que, tot i que és cert que ens ha portat els nivells de riquesa més elevats de la història en termes absoluts, continua deixant al marge i en la pobresa una gran part de la població mundial, explotant persones i recursos naturals i perpetuant una cursa per l'abundància incapaç de satisfer les necessitats més pregoneres de la persona.

És com si, instal·lats en la grisa crosta de formigó amb la qual hem encapsulat el nostre planeta verd, ens haguéssim allunyat de la «casa primigènia», i com si en aquest allunyament

---

⁷ *Manifest Economy of Francesco*, petició vuitena.

d'allò que és més natural i genuí, haguéssim perdut també allò que ens fa més humans. Això és el que va descobrir el capità Arséniev en les seves exploracions en la taigà quan va fer amistat amb Dersú Uzalà, un caçador primitiu de la tribu gold que vivia tot sol al bosc. Quan el capità veié en Dersú deixant provisions en una remota cabana enmig de la taigà, on certament mai més no tornarien, li preguntà encuriosit:

—*Creus de debò que tornaràs aquí? —vaig preguntar al gold. Ell va fer que no amb el cap. Llavors vaig preguntar-li per a qui deixava arròs, sal i llumins.*

—*Altra persona vingui —respongué en Dersú—, trobi cabana, trobi llenya seca, trobi llumins, trobi menjar, no mori! [sic].*

109

El mateix capità Arséniev explica la gran impressió que li va generar aquella allisonadora experiència:

Recordo que això em va commoure profundament. Vaig pensar-hi... El gold es preocupava per un desconegut que mai no sabia qui li havia deixat la llenya i els queviures a punt. [...] Aquest salvatge era molt més humanitari que jo. Preocupació pels viatgers! Per alguna raó, aquest bon sentiment, aquesta preocupació pels interessos dels altres que abans, sens dubte, tenien, havia desaparegut en la gent de ciutat.⁸

Podria ser que en la jungla de l'abundància econòmica, allà on ens creiem poderosos com reis i impertorbables com roques, el que haguéssim trobat fos un autèntic desert espiritual. I que fos curiosament en el desert de la vida econòmica més senzilla i humil, primigènia, silvestre i lliure, allà on som vulnerables com els lliris del camp i dependents dels altres com els ocells del cel, on poguéssim trobar la frondosa verdor de la vida de l'esperit.⁹ On poguéssim, d'alguna manera, tornar a casa. Ω

⁸ Vladímir ARSÉNIEV, *Dersú Uzalà...*, op. cit., p. 49-50.

⁹ Cf. Mt 6,25-34.

